

KS-KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
Ida Vania Xayide Skirbekk
Postboks 1378 Vik
0114 OSLO

Deres ref.:
Vår ref.: 24/48339-6
Saksbehandler: Ingri Menne Sjoner
Dato: 07.07.2025

Samlet fortolkning, egenandelsforskriften

Helsedirektoratet viser til tidligere dialog og møte med Kommunesektorens interesseorganisasjon (KS) av 7. februar 2025, samt e-post av 20. februar 2025, hvor det ble stilt ulike spørsmål til forskrift om egenandel for kommunale helse- og omsorgstjenester (egenandelsforskriften).

Det første spørsmålet gjelder utlevering av inntektsopplysninger fra Skatteetaten. Videre er det to spørsmål om beregning av fradrag for hjemmeboende ektefelle, etter egenandelsforskriften § 5. Det gjelder fradrag for hjemmeboende ektefelle under 67 år, og fradrag for hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist. Til slutt er det spørsmål om beregning av egenandel for helse- og omsorgstjenester utenfor institusjon.

Det er også spørsmål om hvilke opplysninger som kreves i forbindelse med et etteroppgjør etter egenandelsforskriften § 3 sjette ledd. Helsedirektoratet gjør rede for dette i et eget brev, da vi også har fått liknende spørsmål i andre henvendelser.

Helsedirektoratet kan ikke vurdere hvordan regelverket skal anvendes i konkrete saker, da vårt ansvar er å fortolke helse- og omsorgstjenestelovgivningen. I det følgende gjør vi derfor rede for regelverket på generelt grunnlag.

Om utlevering av opplysninger fra Skatteetaten

Spørsmålet er om Helsedirektoratet støtter den juridiske vurderingen som KS har innhentet vedrørende utlevering av inntektsopplysninger fra Skatteetaten.

Ved beregning av egenandel for opphold i institusjon, er det behov for opplysninger om beboerens inntekter. Dette har sammenheng med at utgangspunktet for egenandelsberegningen er beboerens årlige inntekter på grunnlag av pensjon, andre løpende trygdeytelser, arbeids-, nærings-, og leieinntekt, samt renter og annen avkastning av formue, etter fradrag av skatt og gjeldsrenter, jf. egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd. Egenandelsberegningen forutsetter derfor at kommunen har tilgang til opplysninger om hva som er beboerens årlige inntekter.

Tilgang til relevante inntektsopplysninger vil samtidig bidra til at egenandelen beregnes på riktig vis, slik at den enkelte ikke betaler mer enn hva lovgivningen gir grunnlag for, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 11-2.

Helsedirektoratet

Avdeling for helserett

Ingri Menne Sjoner

Postboks 220 Skøyen, 0213 OSLO • Besøksadresse: Vitaminveien 4 • Tlf.: (+47) 47 47 20 20

Org.nr.: 983 544 622 • postmottak@helsedir.no • www.helsedirektoratet.no

Etter Helsedirektoratets vurdering, har kommunen derfor behov for opplysninger om beboerens inntekter i forbindelse med beregning av egenandel etter egenandelsforskriften. Utlevering av slike opplysninger er regulert i skattelovgivningen, herunder skatteforvaltningsloven. Dette er utenfor hva Helsedirektoratet har myndighet til å fortolke eller gi veiledning om. Helse- og omsorgslovgivningen, herunder egenandelsforskriften, forutsetter imidlertid slik utlevering.

Om fradrag i egenandel for hjemmeboende ektefelle som er under 67 år

Det er spørsmål om det skal gjøres fradrag for hjemmeboende ektefelle etter egenandelsforskriften § 5, når hjemmeboende ektefelle under 67 år mottar offentlig AFP.

Utgangspunktet er at det skal gjøres fradrag i beboers egenandel for hans eller hennes hjemmeboende ektefelle, jf. egenandelsforskriften § 5 første ledd. Fradraget skal ifølge egenandelsforskriften § 5 andre ledd tilsvare de pensjonsytelsene hjemmeboende ektefelle ville fått fra folketrygden, dersom beboeren var død. Utgangspunktet etter folketrygdlovens regler er at gjenlevende ektefelle som er under 67 år, kan ha rett til en tidsbegrenset omstillingsstønad. Retten til en slik omstillingsstønad faller imidlertid bort dersom gjenlevende ektefelle mottar en "tidsbegrenset avtalefestet pensjon i perioden mellom fylte 62 og 67 år fra en offentlig tjenstepensjonsordning", jf. folketrygdloven § 17-11 første ledd bokstav c.

Dette har betydning for beregningen av fradrag for hjemmeboende ektefelle, etter egenandelsforskriften § 5 andre ledd. Dersom hjemmeboende ektefelle mottar en avtalefestet pensjon fra en offentlig tjenstepensjonsordning, ville ikke vedkommende fått noen etterlatteytelse fra folketrygden om beboeren var død. Det betyr at det i slike tilfeller ikke skal gjøres fradrag i beboerens egenandel etter egenandelsforskriften § 5 første ledd.

Helsedirektoratet fremhever at det av hensyn til likebehandling og reelle hensyn, likevel er aktuelt å vurdere fradrag i beregningsgrunnlaget for beboers egenandel etter egenandelsforskriften § 5 fjerde ledd i slike situasjoner. Det innebærer å beregne et fradrag ut ifra rimelighetsbetraktninger.

Om fradrag i egenandel for hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist og født mellom 1944 og 1962.

Spørsmålet er hvilket beløp som på grunn av folketrygdlovens regler, skal holdes nominelt uendret ved beregning av fradrag etter egenandelsforskriften § 5, når beboeren har hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist.

Fradragsberegningen etter egenandelsforskriften § 5 andre ledd bygger på folketrygdlovens regler om etterlatteytelser. Ifølge folketrygdlovens regler skal gjenlevendetillegget i alderspensjon ikke reguleres ved endringer i folketrygdens grunnbeløp. Gjenlevendetillegget skal derfor holdes nominelt uendret. Ved beregning av fradrag for hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist og som er født mellom 1944 og 1962, skal det tenkte gjenlevendetillegget derfor holdes nominelt uendret.

Helsedirektoratet gjør i det følgende nærmere rede for egenandelsforskriftens regel om fradrag for hjemmeboende ektefelle og betydningen av folketrygdlovens regler. Videre presiserer vi vår vurdering, sammenlignet med våre tidligere fortolkninger.

Nærmere om Helsedirektoratets vurdering

Det følger av egenandelsforskriften § 5 første ledd at det skal gjøres fradrag i beregningsgrunnlaget for egenandel når beboeren har hjemmeboende ektefelle. Fradraget skal minst tilsvare pensjonsytelsene som hjemmeboende ektefelle ville fått fra folketrygden dersom beboeren var død, jf. egenandelsforskriften § 5 andre ledd første punktum. Fradragsberegningen bygger derfor på folketrygdlovens regler om etterlatteytelser. Videre skal de beregnede pensjonsytelsene reduseres krone for krone mot hjemmeboende ektefelles pensjon fra folketrygden og eventuelle arbeidsinntekt, jf. egenandelsforskriften § 5 andre ledd andre punktum.

Dersom beboeren var død, ville hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist og som er født mellom 1944 og 1962, mottatt et gjenlevendetillegg i sin alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjonen og gjenlevendetillegget omtales ofte som tenkt etterlatteytelse. Det følger av folketrygdlovens regler at gjenlevendetillegget ikke skal justeres etter endringer i folketrygdens grunnbeløp. Gjenlevendetillegget skal derfor holdes nominelt uendret. Se folketrygdloven § 19-16 åttende ledd. Bakgrunnen for dette er at folketrygdlovens ordning med gjenlevendetillegg i alderspensjon er i ferd med å fases ut.

Beregningen av fradrag etter egenandelsforskriften § 5 andre ledd, for hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist og som er født mellom 1944 og 1962, kan dermed illustreres på følgende måte:

$$\begin{aligned} & \text{alderspensjon inkludert gjenlevendetillegg (tenkt etterlatteytelse)} \\ & - \text{alderspensjon og ev. arbeidsinntekt} \\ & = \text{fradrag} \end{aligned}$$

Det tenkte gjenlevendetillegget i dette regnestykket skal som følge av folketrygdlovens regler holdes nominelt uendret.

Helsedirektoratet har i tidligere fortolkninger lagt til grunn at alderspensjonen som inngår i hjemmeboende ektefelles tenkte etterlatteytelse etter § 5 andre ledd første punktum, tilsvarer vedkommendes reelle alderspensjon.¹ Det er hjemmeboende ektefelles reelle alderspensjon som skal trekkes fra den tenkte etterlatteytelsen, etter egenandelsforskriften § 5 andre ledd andre punktum. Dersom hjemmeboende ektefelle ikke mottar noen arbeidsinntekt i tillegg til sin alderspensjon, har vi derfor lagt til grunn at fradraget etter egenandelsforskriften § 5 andre ledd, i praksis tilsvarer det tenkte gjenlevendetillegget. På bakgrunn av dette har vi i våre tidligere fortolkninger fremhevet at fradraget også skal holdes nominelt uendret.

Vi er imidlertid gjort oppmerksomme på at det ikke nødvendigvis er slik at hjemmeboende ektefelles reelle alderspensjon alltid tilsvarer alderspensjonen som inngår i den tenkte etterlatteytelsen. På bakgrunn av dette blir det misvisende å legge til grunn at fradraget for hjemmeboende ektefelle skal holdes nominelt uendret. Det er det tenkte gjenlevendetillegget som skal holdes nominelt uendret.

Beregningen av fradrag for hjemmeboende ektefelle som er alderspensjonist og som er født mellom 1944 og 1962 kan derfor beskrives på følgende måte:

$$\begin{aligned} & \text{alderspensjon inkludert gjenlevendetillegg (nominelt beløp)} \\ & - \text{alderspensjon og ev. arbeidsinntekt} \\ & = \text{fradrag} \end{aligned}$$

¹ Se for eksempel vårt [brev av 6. mars 2024](#) om endringer i folketrygdlovens regler om etterlatteytelser og betydningen for beregning av fradrag etter egenandelsforskriften § 5, i tillegg til vårt [brev av 1. juli 2024](#) hvor vi gjør rede for betydningen av endringer i hjemmeboende ektefelles arbeidsinntekt ved beregning av fradrag etter egenandelsforskriften § 5.

Ved nye beregninger, tas det dermed høyde for eventuelle endringer i hjemmeboende ektefelles reelle alderspensjon og eventuelle arbeidsinntekt.

Som hovedregel skal folketrygdlovens regler overføres til egenandelsforskriften når det gjelder beregningen av fradrag. Vi vil samtidig understreke at folketrygdlovens anvendelse kun er et utgangspunkt, og at reglene derfor får betydning så langt de passer. Som følge av dette er fradragsberegningen etter egenandelsforskriften til dels basert på forenklinger av folketrygdlovens regler. Dette har også blitt fremhevet tidligere, for eksempel i forbindelse med endringene i folketrygdloven som trådte i kraft i 2024. Se også Edvardsen og Helland sin omtale av folketrygdloven i forbindelse med fradragsberegning etter egenandelsforskriften, i *Betaling for beboere i institusjon – beregning av egenandel på sykehjem og i andre kommunale institusjoner*, kapittel 12, (5. utgave, 2020).

Helsedirektoratet håper denne presiseringen er oppklarende.

Om egenandel for helse- og omsorgstjenester utenfor institusjon etter egenandelsforskriften § 10

Det er spørsmål om beregningsgrunnlaget for egenandel for helse- og omsorgstjenester utenfor institusjon, og særlig om dette omfatter skattepliktig gevinst og fradragsberettiget tap ved realisasjon av formue.

Utgangspunktet er at kommunen kan kreve egenandel for helse- og omsorgstjenester som tilbys utenfor institusjon, etter egenandelsforskriften § 8. Det gjelder for praktisk bistand og opplæring etter helse- og omsorgstjenesteloven § 3-2 første ledd nummer 6 bokstav b, herunder brukerstyrt personlig assistanse. Det følger av egenandelsforskriften § 8 første ledd siste punktum, at kommunen ikke kan kreve egenandel for disse tjenestene om det ytes hjelp til personlig stell og egenomsorg.

Det følger av egenandelsforskriften § 10 første ledd at egenandelen skal beregnes ut ifra "husstandens samlede skattbare nettoinntekt før særfradrag". Skattbar nettoinntekt er inntekten det betales skatt av. Dette tilsvarer alminnelig inntekt etter skattelovens regler. Skatteloven har nærmere regler om hvilke skattepliktige inntekter og skattefradrag som inngår i alminnelig inntekt. Alminnelig inntekt omfatter blant annet gevinst ved realisasjon av formuesobjekt og fradrag for tap ved realisasjon av formuesobjekt, jf. skatteloven § 5-1 og § 6-2. Det følger videre av egenandelsforskriften § 10 at det som utgangspunkt er den alminnelige inntekten i den siste tilgjengelige skatteligningen, som legges til grunn for beregningen av egenandelen.

Egenandelen skal ifølge egenandelsforskriften § 10 beregnes ut ifra skattbar nettoinntekt "før særfradrag". Det betyr at særfradrag etter skattelovens regler ikke skal trekkes fra den alminnelige inntekten som egenandelen beregnes ut ifra. Det samme gjelder etter vår vurdering også personfradrag etter skatteloven. Omsorgsstønad etter helse- og omsorgstjenesteloven § 3-6 skal ikke inngå i beregningsgrunnlaget for egenandelen, selv om dette er en skattbar inntekt. Det følger av egenandelsforskriften § 10 første ledd.

Egenandelen beregnes ut ifra "husstandens" samlede skattbare nettoinntekt. Hvem som regnes som en del av husstanden følger av egenandelsforskriften § 10 tredje ledd. Det omfatter ektefeller og samboere, i tillegg til barn under 18 år dersom tjenestene ytes på grunn av barnets omsorgs- eller pleiebehov. Dersom husstanden for eksempel består av tjenestemottakeren og hans eller hennes ektefelle, skal egenandelen dermed beregnes ut ifra ektefellenes samlede alminnelige inntekt.

Oppsummert er beregningen av egenandel for helse- og omsorgstjenester utenfor institusjon forskjellig fra beregning av egenandel for opphold i institusjon. Helsedirektoratet fremhever derfor for ordens

skyld at reglene i egenandelsforskriften kapittel 1, herunder inntektsbegrepet i egenandelsforskriften § 3 fjerde ledd, ikke er relevante ved beregning av egenandel etter forskriftens kapittel 2.

Vennlig hilsen

Wenche Dahl Elde e.f.
avdelingsdirektør

Ingri Menne Sjoner
rådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk

Kopi:

KS-KOMMUNESKTORENS ORGANISASJON, Christiane Hunsbedt; KS-KOMMUNESKTORENS ORGANISASJON, Tristan Rolstad; KS-KOMMUNESKTORENS ORGANISASJON, Mari Verpe Moen